

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Právní kultura českého středověku

Nad'a Štachová

Definice právní kultury a její rysy

- Kultura - produktem lidské činnosti a lidského ducha
- Právní kultura - nejen souhrn právních předpisů, psaných či obyčejových, ale i právní vědomí, tj. představy o právu, spravedlnosti, o tom, co za právo platí
- Hlavní rys - **kontinuita**, nepřetržitost právní kultury
- Schopnost **podávat svědectví** o době, ve které vznikla a rozvíjela se

Trendy a vývoj ve středověku

- Středověk neznal jednotný právní řád -> **právní partikularismus**
- **Domácího původu** (zemské právo) x **přinesené z ciziny** (městské, ius theutonicum - německé, lenní)
- **Personalita práva**

Determinanty v právním vývoji

- Učená práva - kanonické a římské právo
- **Předmětem universitní výuky a vědeckého studia**
- Znamenaly rozhodný krok k **vytvoření společného evropského pojetí práva**
- Pronikala do národních práv -> **romanizace právního myšlení**
- „**Recepce**“ římského práva

System práva stavovské monarchie

■ Obecné právo:

- právo zemské

■ Partikulární práva:

- městská práva
- pozemkově vrchnostenská práva
- kanonické právo („cizí“)
- horní právo
- lenní, viničné (horenské) a d.

Charakteristika právní kultury českého středověku

- Domácí právo i přinášené právní principy = **práva obyčejová**
- **Pronikání kanonického práva** a uplatnění kanonických norem - **13. století**, souvisí s emancipací církve
- **Šlechtické právo (zemské)** se vyvinulo z domácích poměrů, vytvořilo **českou právní terminologii** - viz právní knihy
- **Odlišnost městského práva** - v oblasti jazykové, institucionální i v přijímání učených práv -> odlišné chápání práva

Charakteristika právní kultury českého středověku

- **Zemské právo** = volné nalézání práva na zemském soudu
- Odpor šlechty proti psanému právu i pronikání římskoprávních vlivů

X

- **Městské právo** - otevřenější římskoprávním vlivům
- **Pokusy o kodifikaci** - vzorem cizí práva - římské, kanonické a městské

Formování právníckého stavu a vznik univerzity

- Od 12. Století se formuje vyhraněný právnícký stav vzdělaný v obojím právu
- Působišťem - církevní úřady, diplomatické služby panovníka, města
- Cesty na zahraniční univerzity - už od roku 1209 (první doklad) - > snahy o založení univerzity (od Václava II.)
- 1348 založení pražské univerzity
- 1372 vydělení právnícké fakulty z univerzity -> samostatná právnícká univerzita - studium kanonického práva, nedošlo k propojení s reformními ideály
- Před rokem 1419 právnícké učení zaniklo

Právní knihy a kodifikace zemského práva

- **Od 13. století** první pokusy o přehledné a pokud možno systematické zpracování práva
- **Důvody:** nárůst subjektů právo tvořících a aplikujících a nárůst materie, která je nepřehledná díky partikularismu, potřeba posílení právní jistoty
 - údajné **pokusy** Přemysla Otakara II., Václava II. a Karla IV. podchytit zemské právo - **oficiální sepsání**, neprosazeno
 - **soukromá sepsání** - právní knihy, **neoficiální**, avšak hojně praxí používány

Příklad: Maiestas Carolina

- Kodifikace obyčejového práva z r. 1355
- Vliv kanonického, římského práva a dalších předloh
- Návrh odmítnut generálním sněmem, originál měl údajně shořet, nebyl závazný
- Ochrana čisté státní víry
- Zabraňování zcizování královských statků
- Ustanovení týkající se správy a soudnictví, zachování pokoje, ochrany království v případě války, odúmrti, rodinného práva, práv šlechty, vdov a sirotků aj.

Právní knihy

- Soukromý původ
- Zachycení platného práva
- Zpřehlednění roztříštěné materie při výkonu soudní praxe
- Podpurná platnost, přesto požívaly značné autority, i když nebyly sankcionovány
- Pro osobní potřebu
- Ovlivněny římským právem
- Z oblasti zemského i městského práva

Vývoj našich nejstarších právních knih

- Společné předlohy (nejstarší zemské desky, nálezy zemského soudu, právní formuláře)
- Odlišné důvody vzniku, systematika, ideologické zdůvodnění, styl i úroveň staré češtiny, latiny, funkce textů
- Vliv římského práva

Vývoj našich nejstarších právních knih

1. Tzv. Rožmberská kniha

- První staročesky psaná právní kniha, první prozaický staročeský text u nás
- Pramen českého zemského práva 13./14. stol.
- Nejstarší příručka procesního práva

Vývoj našich nejstarších právních knih

2. Práva zemská česká Ondřeje z Dubé

- Pramen českého zemského práva 14./15. stol.
- Pokročilejší systematika a rozpracování látky
- Patrný ideologický podtext
- Vedle procesních ustanovení též pasáže obsahující soukromé právo hmotné a trestní

Vývoj našich nejstarších právních knih

3. Viktorina Kornela ze Všehrd Knihy devatery

- Systematický svod českého zemského práva 15./16. stol.
- Jednoznačný politický podtext, veřejná autorova apologie
- Soubor procesních i hmotných ustanovení soukromého práva

Právní kultura v českém stavovském státě

- **Neexistence právnické fakulty**, přesto dostatek dokladů o myšlenkové tvůrčí činnosti právních myslitelů - Viktorin Kornel ze Všehrd, Pavel Kristián z Koldína, přednášky z římského práva na artistické fakultě
- **Rychlý rozvoj tvorby zákoníků práva zemského a městského**
- **Převaha zákona** (sněmovní usnesení) nad soudním nálezem

Právní kultura v českém stavovském státě -principy

- **Nerovnost před soudem i zákonem** - stavovské pojetí práva, rozdílné pro jednotlivé skupiny obyvatel
- **Princip kontinuity a tradice** - staré právo = lepší právo
- Rozpor mezi principem obecnosti a výlučnosti zákonné úpravy
- Zpočátku omezený vliv recepce římského práva
- **Pozvolné prosazování profesionální úřednické vrstvy**
- Kodifikace Koldínova, počátky úvah o přirozeném právu (Všehrd), překlady římské jurisprudence
- Dvě iniciativy právníkové - mírový návrh krále Jiřího z Poděbrad a Česká konfederace
- Náboženská tolerance a právní kultura